

lära, att våra studier böra koncentreras kring de stora vändpunkterna i den allmänt menliga utvecklingen, och mellanrummen lemnas ad acta. Ty eljest proppas såsom nu sker i minnet en oafbruten serie af namn och årtal, i hvilken det lilla har samma värde som det stora. Pröfvostenen på våra historiska läroböcker är, att intet i dem saknas, men paginatalet likväl är ringa. Skulle detta kriterium omvändas, kunde en förbättring motses.

10 Ofvanstående anmärkningar hafva här anförts i det bestämda syfte att påpeka, att ett och annat i undervisningen kan tåla en reform, genom hvilken lärjungarne skulle befrias från gagnlöst arbete, utan att förlora i verkligt vetande. Man kunde enligt min åsigt tänka på den saken, förrän man mot införandet af två undervisningsspråk uppställer såsom ett oafvisligt hinder, att skolans nu bestående lärokurs i alla eller i flera läroämnen då måste afkortas.

Jag tillägger en anmärkning, som icke helt och hållet står utom detta sammanhang, men som kanske har tillämpning endast på lyceum i Åbo.

20 Egendomligt förefaller, att i Åbo lyceum på 5:te, 6:te och 7:de klasserna uteslutande Runebergs skrifter läsas t. o. m. »Kung Fjalar» och »Kungarne på Salamis». Denna omsorg att hindra ungdomen från all läsning på egen hand af en nationel skalds dikter är uppenbarligen malplacerad – utom det, att de båda nämnda arbetenas läsning med skäl kunde besparas åt framtiden. Icke heller kunde det skada att förena det nyttiga med det nöjsamma och t. ex. läsa någon del af Gejers »Svenska folkets historia». Är meningen den att på skolan utlägga en dikts skönhet, fordras härtill både mycken estetisk beläsenhet och en viss portion poetisk begåfning – om icke syftet skall motverkas.

J. V. S.

30

152 DUBBLA UNDERVISNINGSSPRÅKET PÅ LYCEERNA¹.

Morgonbladet n:o 173, 176 och 179, 28. VII, 1. och 4. VIII 1877

I.

40 Det är väl mycket begärtdt, att tidningsläsare skola för bedömandet af, hvad i en artikel anföres, återhemta tidigare i spridda nummer införda uppsatser. Men skyldigt afseende på Morgonbladets ringa utrymme och dess läsares billiga fordran på omvexlande innehåll, har föranledt, att de betraktelser öfver gällande skolförhållanden, som utgöra inledning till, hvad i denna uppsats föreslås och yrkas, finnas fördelade på n:o 135, 143–146, 155 och 161, hvartill kan läggas det i n:o 85 anförda om behofvet och berättigandet af finska lärdomskolor.

I de återopade artiklarne har jag hufvudsakligen sökt visa:

50 1:o att den anordning, som tvingar föräldrar att till de fåtaliga aflägsna lyceerna sända sina barn vid 9 à 10 års ålder, för inhemtande af det ytterst elementära vetande, som vid denna ålder kan komma i fråga, är förkastlig;

2:o att de två lägre klasserna i realskolorna (resp. lägre elementarskolor, der sådana återstå), hvilka finnas i alla landets städer, borde utgöra förberedande skola såväl för lyceum som för högre realskolan;

¹ Sign. J. V. S.

3:o att på sagde klasser *båda* inhemska språken böra utgöra en väsentlig del af undervisningsämnen, emedan endast genom denna tidiga öfning det språk, som icke är lärjungens modersmål, kan utan hans skada användas äfven såsom undervisningsspråk på lyceerna, och emedan kunskap i språket är af gagn äfven för dem, som genomgå högre realskolorna;

4:o att för en sådan reform undervisningen i ryskan måste från skolornas lägsta klasser förvisas, såsom ett fullkomligt gagnlöst våldförande af all pedagogisk regel och dertill af vårt folks berättigade intresse att främst låta barnen lära landets egna språk;

5:o att, då såväl latinet som ryskan sålunda kommer att uteslutas från den första undervisningen, utrymme vinnes att åt det inhemska språk, som icke är modersmål, anslå ett betydligare antal lärotimmar;

6:o att, när latinet och ryskan afräknas, den undervisning, som i öfriga läroämnen nu meddelas på lyceernas lägsta klasser, är så elementär, att väl ingen kan förmena, att den icke utom lyceerna kan meddelas;

7:o att undervisningen i lyceernas läroämnen, främst i latinet, genom de två lägsta klassernas bortfallande icke skulle något förlora, emedan lärjungarne vid inträdet i lyceum skulle ega en försvarlig förberedande kunskap i grammatik, emedan de skulle lärt mera i de inhemska språken än nu vid öfvergång till lycei 3:e klass, samt emedan deras längre framskridna ålder skulle göra framstegen i nya läroämnen snabbare;

8:o men att ryskan äfven bör förvisas från lyceernas 3:e och 4:e klass, hvarigenom för latinläsningen på dessa klasser skulle vinnas ett utrymme, som mångfaldt skulle ersätta det nu öfliga latinläsandet på 1:a och 2:a klasserna; oberäknadt att, då läsning af tyska måste på dessa klasser införas, tre språk utom modersmålet äro en fullt tillräcklig börda för lärjungar vid 13 å 14 års ålder;

9:o att i lyceernas lärokurs, läseordning och undervisningsmetod åtskilligt i öfrigt kunde rättas till inskränkande af lexläsningen, men till utvidgande af lärjungens förmåga att reda sig i läroämnet och derigenom medelbart till utvecklande af hans håg för fortsatt studium, äfvensom till fördel för begagnandet af två undervisningsspråk såsom här nedan skall närmare utföras.

Har riktigheten af allt detta i de citerade artiklarne bevisats? Detta må lemnas derhän. För den, som icke sjelf finner bevis för det här sub. 1-8 anförda och yrkade, är det svårt att något i saken bevisa. Men dertill fordras en kännedom af skolförhållandena, som endast hos ett fåtal läsare kan förutsättas. Det har derföre varit nödigt att gifva en kort framställning af de förhållanden, i hvilka rättelser föreslås, och af de missförhållanden, som göra rättelsen önskvärd. Bevisningen för den föreslagna rättelsens eget berättigande måste för flertalet läsare stanna dervid, att det föreslagna nyadock icke har det tadlade gamlas fel och olägenheter.

Skolteorierna hafva ingen ända. Icke heller de på dem bygda reformerna. Hvad för delaktighet i den allmänt menskliga intellektuella bildningen behöfves, är lätt att bestämma. Men som det häri inbegripna vetandet är gränslöst måste bestämmandet lemnas åt individens eget afgörande. Staten kan fordra visst mått af vetande hos sina tjenare. Det kan nu sägas, att statens skolor skola lemna en förberedande undervisning, som gör det för individen möjligt att inhemta detta kunskapsmått. Men eftertanke och erfarenhet lära, att jemte specialkunskapen hög intellektuel bildning öfverhufvud gör denna rätt fruktbarande, ger

10

20

30

40

50

sammanhang och fasthet åt alla statens funktioner och möjliggör en förnuftig utveckling af lagar och institutioner. Härtill kommer, att ehuru vetenskaplig forskning och litterär verksamhet icke är statsfunktion, de hos hvarje folk äro nödvändiga för upprätthållandet af den intellektuella bildningshågen, äfven der de icke äro af större betydelse för den allmänna menliga kulturen. Det är den här af beroende fordran, att skolan skall lägga grunden för den allmänna vetenskapliga bildningen, som lemnar så stort utrymme för resonnerandet om, hvad till denna grund hörer, och hvad inom det bestämda omfånget egentligen utgör grundläggningen. För ett ringa och i kulturraden så sentida folk, som det finska, synes dock detta spekulerande vara öfverflödigt. De stora kulturfolken gifva oss normen färdig. De lära oss, att lärdomsskolan skall hafva *två* läroämnen: språkvetenskapen och matematik, samt att allt öfrigt är bisak efter råd och lägenhet, äfvensom att skolans språkvetenskap är vetande i de gamla språken, hvarföre allt tal i vårt land om ändring häri är okunnig inbilskhet. Ty ingalunda Finland är kalladt att i denna punkt reformera menkligheten. Härtill kommer ännu öfning i modersmålets användande, som läres just ur den klassiska litteraturen; ty nationallitteraturerna, framgångna ur renässansen, utgöra kännetecknet för nyare tidens andliga kultur. Runeberg lärde sig icke svenska ur Eddorna och landskapslagarne, utan ur Virgilius, Homerus och Sophokles. Hela den moderna litteraturen har haft samma läromästare.

Häraf drager jag den slutsats, att finskan icke kan komma till en litteratur, utan att i skolan användas såsom undervisningsspråk vid studium af de gamla språken. Likaså att finska lärjungar, för att lära läsa och förstå svenska, hafva behof af dess användande såsom undervisningsspråk, åtminstone vid latinläsningen. För svenska lärjungar gäller detsamma *vice versa*. Sammanhanget kunde fordra att bespara närmare förklaring till längre fram. Men för att icke väcka gagnlösa inkast, må här tilläggas följande. Då latinläsning måste vidtaga redan på lycei lägsta klass, må vara nuvarande tredje klassen, vore det för undervisningen skadligt att här använda något annat undervisningsspråk, än läroanstaltens allmänna, äfven om en tvåårig undervisning i båda språken på lägre skola föregått. Grammatiken komme alltså att läsas på detta språk, i följd hvaraf det äfven lyceum igenom måste begagnas för den grammatikaliska analysen. Men intet hindrar att vid öfversättningen begagna det andra¹ språket för kortare eller längre afdelningar af den auktor som läses. Och för detta ändamål lämpar sig den kursiva läsning, hvarom i det föregående talats, nemligen i mening af öfversättning icke blott utan all analys, men äfven utan förberedelse, utan hemlexa. På hvilket stadium i undervisningen början härmed göres, må bero af pröfning. Äfven tidigare försök kunna icke i nämnvärd mon retardera latinläsningen. Och meningen är ingalunda den, att ens på högre stadier vid den kursiva läsningen det andra språket skulle uteslutande begagnas. Tvärtom bör skolans allmänna undervisningsspråk utgöra regeln, ty eljest vinnes icke ändamålet att läsa mycket latin. Isynnerhet i början är det för öfversättning till det andra språket af vigt, att läsningen sker utan förberedelse, så att den väsendtligen beror af lärarens ledning.

Obekant är mig icke, att man i tyska skolor delvis förfar annorlunda. Men på högre stadier håller man då icke på med grammatikalisk

¹ I det följande nyttjas detta uttryck för det andra inhemska språket, bredvid modersmålet. »Andra modersmålet» är med förlof en hoax.

analys, utan med exegetiska och arkeologiska kommentarier. Och ett mycket stort antal skilda arbeten läsas, om också blott endast delar af hvarje. Kanske vore detta det rätta. Men åtminstone till vidare är metoden i våra lyceer omöjlig redan derföre, att lärare saknas, hvilka sjelfva sålunda studerat de gamla språken. Under den kursiva läsningen hindrar intet läraren att kommentera och lära lärjungarne veta, hvilka kommentatorer helst böra användas samt framställa exempel på deras förfarande. Att bilda eget språk är dock för oss det viktigare, nemligen både tanke och uttryck. Det bristande för filologer och skolmän må universitet ersätta. Icke 10 af 100 hafva skäl att utom skolan fortsätta med språkstudium; men väl vore, om en och annan skulle vara i stånd att fortsätta läsningen af den klassiska litteraturen. I Frankrike lägger man vikt på det rhetoriska momentet, i England derjemte på det sententiösa; hvarföre Englands statsmän alltid ansett för pligt att förmå citera *dicta classica*. Att det tyska lärda språkets världskunniga »Schwerfälligkeit» icke står utom samband med skolmetoden för studium af de klassiska språken, torde kunna tagas för gifvet. Och saken är af stor betydelse, om man blott icke glömmet, att språket är tanken.

10

Något hinder för ett dubbelt undervisningsspråk i matematiken finnes icke, så att nemligen skildt språk användes för skilda delar af vetenskapen. För fortsättande utom skolan måste dock något fremmande språk anlitas. Men frågan är af ringa konsekvens; ty matematiken är språkfattig, är ett vetande i termer och tecken och stående fraser. Gagnet af det andra språkets begagnande uppväger derföre icke den möjliga skadan.

20

Allmänna historien har i den moderna skolan tillkommit såsom tredje undervisningsämne, såsom sådant för sig representerande den nyare tiden, hvilken fostrat begreppet om en mensklighetens historie. Historien är också icke blott vetenskap, utan tillhör nationallitteraturen. Ur båda synpunkter egnar sig derföre undervisningen i historie för användandet af det andra språket, icke blott styckevis utan för hela perioder, t. ex. för den nyare tidens historie äfvensom för fäderneslandets historie. Hvad den sistnämnda angår, gäller detta naturligtvis endast de svenska lyceerna. På de finska kan såsom motsvarande läsning anlitas någon utmärktare framställning af vissa perioder i Sveriges historie. Öfverhufvud är det historiska kompendiet ett skadedjur på lycei högsta klasser; hvarföre här gäller, hvad i det föregående blifvit yrkadt, att undervisningen bör inskränkas till kunskap om de viktigaste världshändelserna och det öfriga lemna ad acta – d. v. s. endast kort beröras utan vanlig apparat af namn och årtal. Intet läroämne erbjuder en mera omvexlande rikedom på tankar och ord än historien. Ju högre derföre man uppskattar densamma såsom bildningsämne, desto behöfligare borde man finna det, att redan på skolan den historiska läroboken må öfvergå från kompendium till ett stycke litteratur.

30

40

Och härmed anser jag området för det andra språket såsom undervisningsspråk vara uppmätt.

(n:o 176)

II.

Öfverhufvud torde det ur skolundervisningens intresse befinnas lämpligare, att efterhand införa begagnandet af det andra språket jemte läroanstaltens allmänna undervisningsspråk vid läroämnena, för hvilka detta senare öfverhufvud användes, än att undervisa på skilda språk i olika ämnen. Ty början är svår, då både ämnet är nytt och undervis-

50

ningsspråket ännu såsom sådant alls icke eller obetydligt tillämpadt. Om jag icke misstager mig, har blott ett sådant försök på härvarande normalskola blifvit gjordt, nemligen genom att låta svenskspråkiga lärjungar med finskan till undervisningsspråk lära elementerna af franska språket. Misslyckandet af detsamma har sedan spelat en rol i vederbörande pedagogers utlåtanden i ämnet. Försöket skedde dertill på någon lägre klass, hvars lärjungar ännu icke hade i finskan kommit mycket öfver formläran med dertill hörande bokstafslära, som åtminstone den tiden inpreglades genast, förrän lärjungen var i besittning af något ordförråd för dess tillämpande. Att försöket skulle misslyckas var klar sak. Det enda förvånande dervid är endast, att utgången icke kunde förutses. Hvar och när andra dylika försök skett, är obekant. En annan metod tillämpades på f. d. Tammerfors högre elementarskola, der båda språken samtidigt vid lektionerna begagnades. Den utmärkta man och skolman, som förestod läroanstalten, intygade, att undervisningen icke kom att härfpå lida; och ingen eger rätt att betvifla hans vitsord. I S:t Michels s. k. svenskspråkiga lyceum lärer nödtvunget enahanda metod begagnas. Det är dock icke upplyst, om äfven finska läroböcker läsas af de finskspråkiga lärjungarne. Har så icke skett, så kan intet nit hos lärarene afvända, att icke deras undervisning kommer att lida. Metoden är icke ny. Ty äfven på den gamla skolan fick en och annan finsk bondpojke plats, och läraren måste till en början göra frågan på finska och hålla till godo med finskt svar, der icke endast lärobokens ord skulle återgifvas. Men som boken var svensk, lästes den utantill, oförstådd ofta hela skolan igenom. En och annan synnerligen begåfvad lyckades komma till något vetande, de öfriga med oerhördt arbete till prestlexan, pluraliteten föll undan på vägen, tidigare eller senare.

Förunderligt vore det, att vid resonnerandet häröfver ingen synes besinna, att väl flertalet lärjungar såväl i Tammerfors som i S:t Michel vid inträdet i skolan ledigt talat båda språken, om icke detta förbiseende vore allmän sed. Att förhållandet vid skolorna i allmänhet är det nyss anförda, derom har redan tidigare erinrats. Det kommer sig deraf, att det stora flertalet elever i lärdomsskolorna, såsom naturligt och äfven önskvärdt är, tillhör den mera bildade samhällsklassens hem, i hvilka alltså föräldrarnes bildningsspråk är svenskan, men i hvilka, emedan de befinna sig bland en uteslutande finsk befolkning, familjemedlemmarne i dagligt tal äro lika förtrogna med finskan som med svenskan, och ofta äfven barnen sinsemellan tala detta språk, om de icke af föräldrarna strängt härifrån afhållas. Sådant är förhållandet i fem af landets åtta län och äfven i största delen af de tre öfriga, bland hvilka dock i Wasa och Nylands län städerna, emedan de närmast omgifvas af svensk befolkning, till skolorna sända barn, för hvilka finskan är fremmande. Att under sådana förhållanden afgifva utlåtanden i frågan in abstracto, såsom äfven senast skett i Allmänna Besvärskottets betänkande n:o 17, kan svårligen anses för »betänkt».

Under nuvarande reglemente för undervisningsspråket vid lyceerna talas både finska och svenska af *alla* lärjungar i lyceerna i Uleåborg, Wiborg och fyrklassiga lyceum i Björneborg samt åtminstone af halfva antalet i Åbo, så att dessa kunde rangeras på lyceets ena afdelning. För dem återstår att lära grammatik och skrifva språken samt, hvad finskan angår, att flitigare öfvas i läsning, hvori de flesta torde sakna öfning. På dessa lyceer skulle intet hinder möta att ordna undervisningsspråket, huru helst gagneligt, än mera om på realskolans lägre

klasser förberedande undervisning meddelats i båda inhemska språken.

I de finskspråkiga lyceerna tala *alla* lärjungar finska, och säkert *flertalet* båda språken i Kuopio och Tavastehus samt vid fyrklassiga lyceum i Joensuu, ehuru kanske icke i Jyväskylä, emedan n. v. lyceum derstädes länge var den enda finska lärdomskola i landet, och derföre finska talande föräldrar nödgades ditsända sina söner. I alla dessa lyceer äro dock de endast finska talande lärjungarne så talrika, att i dem på svenska språkets lärande måste användas mera tid och omsorg, och att detsamma endast i inskränkta omfång kunde såsom undervisningsspråk begagnas.

10

Lyceet i S:t Michel, ehuru enligt författning svenskspråkigt faller såsom offentligent intygats under samma kategori, att *alla* lärjungar tala finska, men *kanske flertalet* båda språken.

Dit bör äfven räknas finska privatlyceum i Helsingfors, hvars tillvaro tillräckligt intygar, att indragandet af normalskolans finska afdelning var ett godtyckets tillgörande, som derföre mera än någon annan den finska befolkningen förorättande åtgärd af densamma senterats, såsom dess storartade uppoffringar för privatlyceets underhållande klarligen bevisat. Men äfven om denna läroanstalt förvandlas till offentlig, såsom väl ske skall, om någon annan maxim respekteras, än *sic volo, sic jubeo*, kommer det stora antalet af embets- och tjenstemän i Helsingfors att för sina barn välja de svenska lyceerna, och det finska lyceet att hafva lärjungar, af hvilka kanske *flertalet* talar endast detta språk.

20

Återstå normallyceum i Helsingfors, lyceerna i Wasa och Borgå samt andra afdelningen af lyceum i Åbo och fyrklassiga lyceum i Gamla-karleby, vid hvilka *alla* lärjungar tala svenska och endast ett större eller mindre antal båda språken.

Det s. k. reallyceum i Helsingfors är en sak för sig, om hvilken kanske blir anledning särskildt tala, ehuru odiöst detta är.

Af ofvanstående öfversigt framgår, att i *fem* lyceer finska språkets, i *sex* svenska språkets lärande möter svårighet, i *fyra* deremot båda språken ungefär med samma lätthet läras. Skulle vid ofvan begagnade kategori: »*alla* lärjungar», undantag kunna åberopas, vore detta betydelselöst, såsom endast bekräftande regeln.

30

Det inses nu lätt, huru obetänkt det är, att, utan all hänsyn till anförda stora olikheter i lärjungarnes i skilda landsdelar från hemmen medförda kunskap i de båda inhemska språken, hålla tal om dessas lärande på lyceerna och att härför uppställa uniformt gällande föreskrifter och förordnanden. Denna anmärkning skulle träffa äfven, hvad i det föregående framställt och yrkats, om detta gått utöfver de allmänna grundsatserna för skolornas organisation och för undervisningen. Men här är, hvad undervisningen angår, en olika tillämpning af grundsatserna icke blott förutsatt, utan bör, såsom af det nyss anförda framgår, anses vara yrkad. Det är sålunda gifvet, att allt efter olika förhållanden större antal lärotimmar bör egnas åt det språk, som för lärjungarne är jämförelsevis fremmande, men deremot samma språk i mindre omfång användas såsom undervisningsspråk. En insändare till Morgonbladet har ansett det snart sagdt för ett *crimen læsæ*, att någon vågat förutsätta, att olika ordning skulle vid de inhemska språkens lärande följas i skilda skolor. Sådant vittnar blott om den formalism, som i vårt skolväsende vill göra sig gällande. Det är tvärtom en gifven sak, att från skilda lyceer lärjungarne måste komma till universitetet med olika kunskap i endera af de inhemska språken. Ty det kan icke genom någon skolordning ändras, att lärjungar, som från barndomen talat språket, i skolan göra större framsteg, än andra lärjungar, hvilkas

40

50

bekantskap med detsamma härleder sig kanske endast och allenast från skolundervisningen. Ja, en sådan olikhet i insigt måste af samma anledning mångenstädes finnas och godkännas mellan lärjungar, som genomgått samma lyceum. Bedömandet måste rätta sig efter uppgiften, huruvida lärjungen vid inträdet i skolan talat språket eller icke.

Hvad särskildt angår möjligheten att använda det andra språket såsom undervisningsspråk på lyceerna, bör det vidare icke glömmas, att i landets städer med få undantag Svenskan är de bildade hemmens samtalsspråk, och att detta derföre i regeln äfven blir skolungdomens
 10 sinsemellan. En finskspråkig lärjunge kommer derföre redan efter ett par års skolgång till någon öfning i Svenska språkets talande. Men då han enligt nu gällande ordning borde börja sin skolgång i lyceer, i hvilka Svenskan är undervisningsspråk, med att lära bland annat Latin och Ryska, så vill detta säga, att för honom skolan är stängd. Skulle han deremot, såsom här yrkats, börja skolgången i realskola (resp. elementarskola) med Finskan till undervisningsspråk, skulle han genom att Svenskan vore läroämne och genom vistelsen på en ort, der Svenskan talas äfven af ett antal af hans medlärjungar, inom två år dock komma till den kunskap i språket, att det vore honom möjligt
 20 vinna inträde äfven på ett lyceum, i hvilket Svenskan vore det allmänna undervisningsspråket. Det lilla, han under tiden lärt i matematik och geografi vore icke bortkastadt, derföre att han skulle nödgas fortsätta med Svenskan till undervisningsspråk. Och hvad den tidigare religionsundervisningen beträffar, eger ingen skola rättighet fråntaga lärjungen den katekes, han lärt vid sin moders knä. Svårare, må vara ogörlig, vore öfvergången från Svensk realskola till Finskt lyceum. Men de orter, der en sådan öfvergång kunde komma i fråga äro jemförelsevis få – om någon. Deremot finnes såsom ofvan anförts, fyra lyceer, i
 30 hvilka undervisningsspråket kan utan svårighet ordnas efter bepröfvande, och vid hvilka detta ordnande skulle ytterligare lättas genom den yrkade förberedande skolgången i realskolan. Om dessa skall i det följande särskildt talas.

Att ett undervisningsspråk i en skola är för undervisningen fördelaktigare, än begagnandet af två undervisningsspråk, kan väl i allmänhet icke bestridas. Men likaså litet kan det yrkas, att en större del af ett folk skall afsäga sig möjligheten att komma till någon högre bildning, på det att en mindre del af detsamma må åtnjuta en fullständigare skolundervisning. Och att lärjungar, som från barndomen talat båda de ifrågakända undervisningsspråken, skulle något synnerligt förlora
 40 derpå, att blott i vissa läroämnen eller delar af desamma undervisas på endera af dessa språk, lärer blifva svårt nog att utreda och bevisa. Eller hvilken vore förlusten, t. ex. der väl Svenskan är undervisningsspråk för latin och historie, men Finskan begagnas i öfversättning af Cæsars commentaria och för läsning af Finlands historie? Och endast man icke resonnerar ins Blaue, utan afser de faktiska förhållandena samt lemnar det andra språket det rum såsom undervisningsspråk, dessa förhållanden medgifva, torde vådan för skolundervisningen reduceras till mycket omärkliga proportioner. I stället har man fägnat sig åt den utomordentliga insigt och kraft, med hvilken man nedslagit sjelfgjorda
 50 pedagogiska spöken.

En högt aktad skolman har uti en i många delar väl grundad reservation till Allm. Besvärsutskottets betänkande, mycket bestämdt yrkat, att ett större antal lärotimmar för det andra inhemska språket vore att föredraga framför dess användande såsom undervisningsspråk, hvilket senare förfarande han förkastar – i ett resonnemang af

nyss skildrade luftiga art. Nå väl! Låt t. ex. i ett svenskspråkigt lyceum Finskan och latinet byta undervisningstimmar. Aj! Ja, men bevisa då, att Finskan är ett lättlärdare språk än latinet. Kan icke. Något större antal lärotimmar lärer väl den ärade reservanten icke hafva att för undervisningen i Finskan disponera. Ty äfven om Ryskan, såsom sig bör, på de lägre klasserna afstår sina 3 timmar, finnas på de högre, såsom förut, in summa endast 2 à 3 timmar i veckan att tillgå. Men äfven med antydda frikostighet på latinets bekostnad skulle lärjungen på skolan hinna till samma kunskap, som nu i latinet, d. v. s. kunna öfversätta de arbeten, som han på skolan läsit, och derutöfver taga sig fram med lexikon i hand. Om språkets användande är icke värdt att tala. Men med en sådan skolkunskap i ett inhemskt språk vore det väl betänkligt att åtnöja sig. 10

Dessutom. Äfven modersmålet lärer sig lärjungen icke på de åt detsamma anslagna lärotimmar, utan genom dess begagnande såsom undervisningsspråk. De speciela lärotimmarnes hufvudsakliga gagn är, att lärjungen på dem lär modersmålets grammatik och vinner någon formel öfning i dess grammatikaliskt riktiga användande. Men genom dess begagnande vid undervisningen öfverhufvud lärer han att känna och använda detsamma *såsom språk för vetenskap och litteratur*. Och denna är skolans egentliga uppgift med afseende på lärjungens modersmål. Men denna uppgift gäller båda de inhemska språken. Det är icke nog, att t. ex. finskspråkig skolelev lär sig svenska, såsom han lär sig latin. Han skall lära sig svenskan såsom finskan, lära sig förstå och använda densamma såsom språk för vetenskap och litteratur. Härtill skall skolan åtminstone sträfva. När deremot, såsom på de svenskspråkiga lyceerna nu sker, undervisningen i finskan stannar vid öfversättning af några sånger i Kalevala, blir kunskapen i språket en lexa för examen, i hvilken icke ingår något vetande om detsamma såsom språk för vetenskapen, icke heller såsom litteraturspråk, sådant det i den finska litteraturen förekommer, och ännu mindre någon öfning att såsom sådant använda språket. Att denna uteslutande läsning af Kalevala utgör ett absurdt förlösande af de få lärotimmarne, är en sak för sig. Att här antydda betydelse af de inhemska språkens begagnande såsom undervisningsspråk, så totalt förbises, har varit öfverraskande. Min åsigt om de läroämnen, vid hvilka detta begagnande helst bör komma i fråga, är i det föregående framställd. 20 30

(n:o 179)

III.

Hvar och en känner, att i läroanstalter, som äro internater, och i pensioner lärjungarne kunna vinna en viss färdighet att tala och skrifva ett fremmande språk. Men denna deras förmåga sträcker sig till ett mycket trivalt tankeinhåll, med hvilket den offentliga skolan icke har att skaffa, såsom äfven sjelfva talöfningen är och skall vara för dess metod fremmande. Också har veterligen ingen offentlig skola bibragt sina lärjungar någon sådan färdighet. Man har i latinkunskapen på våra lyceer en måttstock för, hvad skolan i detta hänseende kan uträtta. Äfven då latinet var skolans allt i allom, då plats fanns för en mycket trågen latinskrifning och äfven »colloquia» enkom lästes, kom man på sin höjd till en mycket klen teologisk kathederslatin. 40 50

Der nu för lärjungen vid inträdet i skolan det andra inhemska språket är ett fremmande språk, kan af den direkta undervisningen i detsamma intet annat resultat begäras, än på sin höjd det latinundervisningen lemna. Skriföfningar äro behöfliga både för kunskapen i språket i fråga och för lärjungens språkvetande öfverhufvud. Ty han

tvingas vid dem att syntetiskt ur regeln frambringa språket. Men de erfordra just derföre mycken tid och blifva nödtvunget fåtaliga, så att om någon färdighet i språkets skrifvande icke kan blifva fråga. Men det är här det andra inhemska språkets begagnande såsom undervisnings-språk kan lemna bistånd i den muntliga öfningen. Lärjungen har dervid att tillgå lärarens ledning, i st. för grammatik och lexikon, och vanligen äfven sådana kamraters kunskap, som tala båda språken. Är fråga om redogörande för innehållet i en lärobok, är honom saken så mycket lättare.

10 Men i hvarje fall är det endast vetenskapens och litteraturens språk, som i skolan inhemtas, närmare första grunderna i detsamma. Vid universitetet specificeras språkkunskapen efter fakulteterna, men ännu icke utom vetenskapens tankeinhåll och språk. Det praktiska lifvets behof måste i praktiken fyllas. Domstolarne hafva sitt språk, administrationen sitt, och äfven skilda vetenskaper kräfva sin särskilda språköfning. Äfven i ett fremmande språk kan en vetenskapsman, emedan hans studier ske ur böcker på detta språk, komma till relativ skriffärdighet, nemligen inom vetenskapen i fråga. Så kan också det
20 andra språkets begagnande såsom undervisningsspråk i ett läroämne gifva relativ färdighet i språkets muntliga och skriftliga användande inom detta ämne; men dess begagnande t. ex. för historiens läsning kan icke gifva färdighet i att på samma språk läsa matematik. Det tillhör väl skolans ledare, att välja läroämnen, hvilkas framställning innefattar det rikaste språkmateriel, och just historien är ett sådant ämne. Men den språköfning, som sålunda i skolan vinnes, förblir dock alltid endast en allmän grund, på hvilken en för samhällslifvet användbar färdighet att tala och skriva språket kan byggas, icke tal- och skriffärdighet utan vidare.

30 För undervisningen på lyceerna i landets båda språk är det dock en stor lättnad, att båda förstås och talas af ett så stort antal lärjungar. Närvaron af lärjungar, som tala endast det ena språket, måste väl fördröja genomgåendet af skolans pensum i det ämne, för hvilket det andra språket vid undervisningen begagnas. Men å andra sidan främjas de senares framsteg i sjelfva språkets begagnande genom de förras större färdighet. Ty det är en sjelffallen sak, att i de gemensamma lektionerna de förre isynnerhet i början blifva de företrädesvis talande, och de senare åhörare.

I de lyceer, i hvilka båda språken talas af alla lärjungar, skulle för närvarande ingen sådan åtskilnad förekomma. Men det är just en del
40 af dessa lyceer hufvudfrågan för dagen gäller, nemligen tillfredsställandet af den stora finska befolkningens i landet berättigade anspråk att för sina barn vinna tillträde till landets offentliga läroanstalter. Ingen som besinnar, hvad fäderneslandets frid tillhör, kan önska, att genom inrättandet af nya, rent finska lyceer i bredd med de bestående svenska klyftan allt vidare skall vidgas. Utan afseende på de finansiella hindren, är det en förnuftig fordran, att statens medel icke skola användas till landets förderf. Men vill man icke detta, så måste för finska talande lärjungar tillträde öppnas till lyceerna i Uleåborg, i Björneborg och till ena lyceiafdelningen i Åbo, samt undervisningsspråket vid lyceum i S:t
50 Michel legaliseras. Möjligt vore, att i Åbo län ett lyceum skulle visa sig vara otillräckligt för lärjungar, som tala endast svenska. Det blefve då en framtidsomsorg, att afhjelpa ett sådant behof. Man kan väl yrka på ett särskildt finskt lyceum i Uleåborg, men det sker då, för att snarare försona den orätt, som i fråga om dervarande lyceum på ett beklagligen så obehörigt sätt blifvit begången, och under förutseende, att då det

svenskspråkiga lyceet snart skall försvinna af brist på lärjungar. Men den gifna följdén af en sådan reform blefve den, att, emedan vid inträdet i skolan alla lärjungar skulle tala finska, men endast, må vara ett flertal båda språken, finskan i dem bör blifva det allmänna undervisningsspråket. Äfven i dessa lyceer skulle då vid begagnandet af det andra språket, d. v. s. svenskan, såsom undervisningsspråk ofvan skildrade åtskilnad mellan lärjungarne inträda, att nemligen de, som tala båda språken, skulle i genomgåendet af pensum i läroämnet retarderas af sina endast finska talande medlärjungar. Det vore en uppoffring, som skulle träffa de mera bildade hemmen. Men den minskas derigenom, att den skulle inträda på de högre klasserna, då de finska medlärjungarne redan hunnit inhemta kunskap i svenskan och öfning utom skolan i att förstå och tala språket. Härtill kommer, att, ehuru lärjungarne ur sagda hem tala båda språken, deras första undervisning i hemmet vanligen är svensk, så att de före inträdet i skolan lärt läsa ofta endast svenska. Utan någon tidsförlust för lärandet kunna de derföre icke heller på de lägre klasserna begagna finskan såsom undervisningsspråk.

Men dessa uppoffringar äro på de svenska hemmens sida en pligt. Ty ehuru den svenska herremanna klassens privilegierade ställning har sin goda historiska grund, är denna numera ohållbar, såsom all historisk rätt, sedan dess historiska underlag bortfallit. Det är eröfvingen, som om också icke planmessigt, likväl genom förhållandenas tvång gjort svenskan till landets officiella språk. Men dessa förhållanden äro sedan snart trefjedredels sekel graflagda. Att en samhällsklass segt fasthåller vid dylika historiskt gifna privilegier, äfven sedan grunden fallit undan, det tillhör tingens ordning. Den finner städse, må vara *bona fide*, att det allmänna bästa kräfver privilegiets bestånd, såsom man äfven hos oss säger sig skydda nationens bildning, genom att afstänga 7/8:delar af landets befolkning från delaktighet i densamma. Men sådana endast traditionela privilegier kunna icke evinnerligen bestå; och utan uppoffring aflägsnas de icke. Den uppoffring, om hvilken här talats, är dock så obetydlig, att den med ett förståndigt ordnande af skolundervisningen bör blifva föga märkbar.

Ty på andra sidan böra bestående förhållanden respekteras. Det är en berättigad fordran af de hem, hvilkas språk svenskan är, att detta språk äfven skall vara den offentliga skolans undervisningsspråk; och det vore lika obilligt att ålägga dem söka denna undervisning i skolor på 20 à 30 mils afstånd, som detta förhållande nu är tryckande för finnarne. Men dessa fordringar skulle i de åberopade lyceerna kunna tillgodoses endast derigenom, att, ehuru finskan blefve det allmänna undervisningsspråket, likväl svenskan bör i så vidsträckt omfång som möjligt begagnas vid undervisningen på de högre klasserna, äfven om de endast finska talande lärjungarne deraf hafva olägenhet. Förutses kan, att dessa länge skola utgöra fåtalet i jemförelse med dem, som tala båda språken. Och det kan inträffa, att på en klass, d. v. s. på en afdelning hela skolan igenom, t. ex. 2 à 3, kanske ingen lärjunge tillhör den förra kategorin, isynnerhet under de första tiderna för den här yrkade ordningen. Det må då åligga dessa få lärjungar, att under ferierna söka förvärfva sig den bristande kunskapen i svenskan eller riskera, att stanna två år på en klass. Detta vore åter å de finska hemmens sida en skyldig uppoffring åt de bestående förhållandena, som böra efterhand aflösas, men icke kunna brytas. Det är obehöfligt tillägga, att dessa förhållanden göra god kunskap i svenska språket till en vinning äfven för de finska talande lärjungarne, emedan denna

kunskap icke kan af dem umbäras hvarken för fortsatta studier eller i embetspraktiken. Äfven för de nuvarande finskspråkiga lyceerna gäller denna faktiska ordning, och lärjungarne i desamma kunna icke nog vinnlägga sig om en sådan kunskap.

Äfven nu berörda förhållanden vittna för nödvändigheten att begagna det andra inhemska språket såsom undervisningsspråk, under det de tillika visa, att detta begagnande icke bör göras till föremål för något uniformt reglementerande.

10 Tyvärr har en, såsom jag antager, på skolöfverstyrelsens förslag vidtagen åtgärd lagt hinder i vägen, hvad den kunnat, för ett billigt ordnande af skolfrågan. Det var icke nog att förderfva det närvarande, genom att utstryka § 5 i förordningen af 1865 och förbjuda begagnandet af två undervisningsspråk, äfven framtiden skulle blottställas genom att dertill utstryka § 4, som stadgade, att från och med 1868 skollärare borde aflägga prof på sådan insigt i finska språket, att det af dem kunde vid undervisning begagnas. Man bör dock hoppas, att åtgärden ännu icke verkat det onda, den bär i sitt sköte, utan att, såsom erfarenheten delvis intygat, skollärarene öfverhufvud skola vara i stånd att vid 20 undervisningen använda båda språken; och man kan af deras visade patriotism vänta att de skola göra det villigt. *De* känna och förstå, att intet folk bevarar sin tillvaro såsom nation, hos hvilket bildningen talar ett annat språk, än folkets eget. Att de i det ena eller det andra språket icke aflagt s. k. praktiskt prof, är fullkomligt betydelselöst.

J. V. S.

153 KRIGSTEATERN.

Morgonbladet n:o 190, 17. VIII 1877

30

Läsaren har i n:o 184 funnit en beskrifning på anfallet mot Plevna af Daily News korrespondent. Man igenkänner lätt Mr. Forbes på hans lilla svaghet att presentera sig i kanonelden och på citationerna från tysk-franska kriget – bland hvilka i förbigående sagdt talet om tyska artilleriets verkamhet från Vionville (Sic) i slaget vid Gravelotte är ett löjligt misstag. Men man får med Mr. Forbes icke taga det så noga hvarken med detaljuppgifterna eller med strategin, som är en kornetts från sadeln.

40

Beskrifningen har, hvad typografien angår, utfallit högst oredig. De tre målade vågorna söker man förgäfvat på kartan. Också tappas n:o 3 helt och hållet bort i Mr. Forbes egen relation. En korrespondent till National-Zeitung, som beskriver general Krüdeners eget anfall mot venstra sidan af Turkarnes ställning, tager saken enklare och efter naturen.

50

Officiela berättelser saknas fortfarande. Men man får väl antaga, att de båda korrespondenternas skildringar äro i hufvudsak riktiga. Det framgår då enkelt, att ryssarnes anfall skedde på båda sidor om stora vägen till Plevna. Såsom förut anförts, går vägen här fram genom en trång floddal. Det är norrom denna Krüdeners anfall skedde, söderom furst Schahovskois med en brigad af 11 korpsen och en brigad af den 4:e. Båda anföllo alltså höjdsträckningarne på båda sidor om floden. Till följd af de vid Plevna tillflytande åarne, som rinna från nordost och från sydost, tillspetsas här af dessas dällder de båda höjdsträckningarne, och det var vid dessa spetsar, turkarne synes haft sitt starkaste försvar af fältskansar, skyttegrafvar m. m. Då hufvuddalen och vägen fortgår